CVE-podden – en podd från CVE.

Går skolattacker att förhindra?

(Oktober 2026)

Medverkande: Elin Boman, Johanna Olseryd utredare på Brå och Marcus Hjelm ansvarig för stödteamet på Center mot våldsbejakande extremism.

[Nyhetsklipp]

> ”Det är ett stort polispådrag i Fagersta efter att flera personer har blivit skadade efter att en person med svärd tagit sig in på Brinellskolan…”
>
> ”En artonårig man, en elev på skolan, är gripen misstänkt för mord…”
>
> ”Det är två kvinnor i femtioårsåldern som har avlidit till följd av det våld som de har blivit utsatta för på den här skolan…”
>
> ”En man med svärd kom in på skolan vid tiotiden ungefär i dag på förmiddagen…”
>
> ”Efter några minuter börjar han hugga andra, skadar flera och dödar tre personer…”
>
> ”I Anton Lundin Petterssons dator ser polisen att han planerat dådet och att hans plan var att skjutas ihjäl av polisen…”

[Musik]

Elin: Skolan ska vara en plats där elever ska känna sig trygga. Men ibland bryts den tryggheten av något av det mest skrämmande vi kan föreställa oss: grovt våld och skolattacker. Den här typen av händelser kan skapa mycket oro och rädsla. Men det är också viktigt att veta att de på många sätt skiljer sig åt på väsentliga plan.

Marcus: Det är ju tempot i radikaliseringsprocessen som är just för att du matas utav den så mycket. Vi pratar ibland om veckor, kanske till och med dagar, kopplat till tempot i förändringen. Och man jobbar ju mycket med skämt, ironi, mycket såhär självhjälpsbudskap och man försöker liksom normalisera de här grova tankarna på något sätt.

Elin: Det här är Snacka om brott, en podd från Brottsförebyggande rådet. Och det här avsnittet görs tillsammans med Center mot våldsbejakande

extremism.

[Musik]

Elin: Vad kännetecknar en skolattack och hur skiljer den sig åt från annat grovt våld i skolan? Såhär säger Johanna Olseryd, utredare på Brå som har forskat på just det här ämnet.

Johanna: Några komponenter som brukar kunna vara en del av det här är då att man har en ensam-agerande gärningsperson, att det är en relativt hög planeringsgrad. Många av dem begås ju med vapen, man måste ha införskaffat dem på något sätt. Man har funderat över vad man ska ta med sig till skolan och sådär. Man har en motivbild som går ut på att orsaka så mycket skada som möjligt. Jämfört med andra typer av konflikter där jag har något liksom personligt oförrätt i relation till dig, till exempel, så är det inte du som är offret här, utan det är liksom en hämnd, en institutionell hämnd som gör att man så att säga går på kanske vem som helst. Och den grundar sig ofta i någon slags mobbning, utanförskap, kränkning, hämnd där någonstans. Som sagt; jämfört med annat grovt våld i skolan som ofta grundar sig på mer liksom konkreta konflikter mellan personer i skolan.

Marcus: När man pratar begreppet skolattack, bara ordet i sig blir ju att man får ganska många associationer. Man brukar ju prata om en ensam gärningsperson som i sig är inte riktigt hundra procent korrekt heller. Man är sällan ensam i sammanhanget. Det finns någon mer eller några mer som finns förmodligen i bakgrunden.

Elin: Det säger Marcus Hjelm som är ansvarig för stödteamet på Center mot våldsbejakande extremism.

Marcus: Man pratar om en planeringsgrad. Det är ju en del när man tittar på det här när man ska prata förebygga. Hur kan man se det här? Det här behöver planeras på något sätt. Det är sällan det bara sker att man gör det ad hoc såhär. Någon slags motivbild finns det. En kränkning, man vill göra skada, det är någon specifik person… Det finns en anledning till att man gör det här. Just nu är det mycket konsumtion av våld som vi ser. Våldsfascination, konsumtion av våld, manlighetsideal, misogyni som ligger bakom och HBTQ-perspektiv, minoritetsfientligt innehåll. Man är ju anti ett antal saker.

Johanna: Ett typexempel över grovt våld i skolan skulle jag beskriva som en händelse som sker mellan två killar framför allt på en kommunal högstadieskola med ett ganska hastigt uppkommet förlopp liksom som leder till en urladdning i form av liksom grovt våld. Ibland med ett vapen spontant, men ofta utan. Så i det finns det liksom inte en grad av

planering där man tänker sig att det är yttre konflikter som kommer in så att säga.

[ljud av dörr som stängs]

Elin: Även om skolattacker är mycket ovanligt i Sverige är annat grovt våld i skolan något som förekommer oftare. Även om det just nu minskar, enligt Johanna Olseryd.

Johanna: Över tid ser vi att det är färre barn som uppger att de har utsatts för grovt skolvåld och så, om man jämför med på noll-noll-talet. Men vi ser samtidigt en ökning av de här liksom väldigt få men också extrema händelserna i form av det man kanske skulle kalla för skolattacker eller händelser som faktiskt har lett till att någon avlider i skolan. Så det är liksom lite två skeenden här, att det grova våldet i stort, om man nu kan uttrycka sig så, där har det skett en minskning över tid och samtidigt en ökning av de här allra allvarligaste händelserna. När det gäller inflytande från kriminell miljö så såg vi inte det heller. Jag tror att det har nog mycket att göra med att skolan är en ganska övervakad plats ändå. Och i de här kanske mer ljusskygga miljöerna så kanske man inte vill utsätta sig för den uppmärksamheten. Samtidigt så är det lite av liksom en sårbarhet också att vi har skolplikt och det är ganska lätt att veta vart en individ som man vill komma åt liksom befinner sig dagtid så länge man är i skolåldern. Så det finns ju också fall där man så att säga har väntat utanför skolan för man vet var individen finns. Men de var relativt sett ovanliga skulle jag säga i relation till de övergripande, liksom mängden ärenden som vi såg om grovt skolvåld.

[Musik]

Elin: När det kommer till skolattacker har forskningen visat att det finns riskfaktorer som man bör hålla utkik efter.

Marcus: Riskfaktorer för en individ kan vara psykisk ohälsa eller sårbarhet, tidigare våld, kriminalitet eller trauman. Så någonting har man. Vi har några ärenden där man kan just titta på trauma, att mobbning tidigt kan ha gett trauman som inte har bearbetats och då finns det som problem. Det behöver inte vara en krigssituation eller någonting, utan det kan vara någonting som du inte har fått behandla; misslyckande i skola, ”det här går inget bra”. Jag har ju några exempel där misslyckandet är att du inte får göra värnplikt. Att det blir ett misslyckande, jag fick inte det jag ville göra. Den här känslan av utanförskap som jag nämnde alldeles nyss. Liksom just bara känslan av att jag har inga vänner, jag är utanför, det är ingen som bryr sig. En väldigt stark känsla. Alla vill ju vara med någonstans. Det här med självkänsla, bristande empati och intresse för vapen, våld, tidigare attentat. Där har du riskfaktorer som vi brukar ställa frågor kring och någonting man kan ha lite ögon på och prata kring. Socialt sett om man tittar på samma riskfaktorer så är det konflikter, våld

i familjen, brist på stödande vuxna personer, de som är viktiga. Det måste finnas någon vuxen i alla fall. Finns den inte hemma, ja då finns den kanske på skolan eller på fritidsgården eller i släkten eller någonstans. Sedan är det det här med vänner med extrema eller destruktiva normer. Finns det en släktkoppling, kompiskoppling, nära koppling så är det problematiskt i det här. Och sedan tillgång till våldsbejakande miljöer och idéer. Då kan vi återigen kanske titta på den digitala. Att de är där och tittar och gör saker och ting. Pratar man skyddsfaktorer så blir det egentligen tvärtemot. Alltså en positiv självkänsla, självkontroll, empati, känsla av mening. Jag vet vad jag vill, jag vet varför det händer. Jag vet var jag vill ta vägen någonstans. Jag har mål med livet.

Elin: När det gäller skolattacker är planering och den digitala miljön två betydelsefulla faktorer. Och för vissa unga kan vägen in i våldsbejakande miljöer gå väldigt snabbt.

Marcus: Just nu är det väldigt mycket digital radikalisering som gäller. Man får de här inspelen från den digitala världen. Backar man så var det mer kanske i den fysiska världen. Man behöver gå någonstans för att få den här påverkan. Idag får man det digitalt och lite lättare, lite snabbare. Det är också ganska vanligt med en inspiration av tidigare skolattacker, att man har konsumerat den typen utav filmer. Jag tänker Christchurch, då är det inspelat, budskap, manifest från andra skolattacker. Det blir väldigt mycket amerikanska perspektiv. Det finns också mycket bilder i dag i den digitala världen där man återkopplar till bland annat Christchurch med kläder och tryck och klädsel som finns bakom. Och i dag ser vi ju hur det digitala, det finns ju kvar fortfarande i fysisk miljö och så, men i dag är det det digitala som har tagit väldigt mycket utav det. Och det är ju tempot i radikaliseringsprocessen som är just att du matas utav det så mycket. Man pratar ibland om veckor, kanske till och med dagar, kopplat till tempot i förändringen. Och man jobbar ju mycket med skämt, ironi, mycket såhär självhjälpsbudskap och man försöker liksom normalisera de här grova tankarna på något sätt. Och det är mycket skoj. Skämt, memes och bilder och sådana här saker som finns. Och att gå liksom från ett vanligt TikTok till radikaliseras, ja det är så olika mellan så att säga. Det beror på hur sårbar jag är och i vilken tid i livet jag är. Är jag just den stunden påverkbar och jag har en sådan livssituation som gör att jag letar efter någon slags sammanhang, mening, ja men då går det lite fortare. Jag har en kollega som gjorde en liten koll för några år sedan, just kopplat till TikTok och det här hur fort det går. Alltså algoritmerna ger dig den information som du egentligen söker på. Han sökte på nyheter om Palestina på svenska, det var hans ingång. Och sen lät han det bara vara och sen skötte algoritmerna resten. Det kom extremhöger, pro-ryskt, tjetjenska konton, extremhögeraktiva klubbar, bara för att han började i den ena änden utav det. Jag tycker det där är intressant, att det går fort. Och tänker man då att du är fjorton, femton, sexton år och matas med det där, då är det precis det budskapet du får.

Elin: Enligt Marcus Hjelm är vikten av att som vuxen våga gå in och ta samtalet väldigt stor.

Marcus: Jag tänker här måste vuxenvärlden kliva in på något sätt. Har man en ungdom hemma, att man är nyfiket intresserad. Vad gör du? Jag spelar spel. Ja, vad är det för spel du spelar? Kan du visa mig? Får jag prova? Vad är det här? Och våga vara lite sårbar och lite dum, men att man närmar sig frågan och hjälper sig själv att förstå och låter ungdomen berätta. Det innebär inte att man har en ungdom som är farlig hemma, men ett sätt att förstå var ungdomar är någonstans. Vi har ju ett metodstöd som vi brukar liksom tipsa yrkesverksamma att använda och det innehåller ju öppna frågor just för att man ska utforska vad det är för oro man har. Vad är det jag uppmärksammat? Vad är det jag känner egentligen? Och att i det utforskandet faktiskt ge sig in ibland till den digitala världen lite grann. Okej, vad gör du i det digitala? Vad ser du? Vad händer? Hur tänker du då? Och sen kanske det kommer upp då att det här är på en plats där alla tycker likadant. Det är mycket våld och alla tycker att det är på det här och det här sättet i samhället. Om vi bara gjorde såhär skulle allting bli bra. Att man vågar gå in som vuxen i det samtalet. Inte ifrågasätta och tala om att du har fel, utan mer gå in med ett vuxet perspektiv. Men är det verkligen på det här sättet? Kan det vara såhär? Hur tänker du? Vad har du för faktabakgrund för det påstående som du nu har? Att hjälpa till med lite perspektiv där och att våga som vuxen kliva in.

[musik]

Elin: När en attack föregås av planering kan det också finnas signaler att snappa upp. Marcus använder ordet läckage, att information om planerna läcker.

Marcus: Det finns ett läckage många, många gånger. Det kan vara hemma, kan vara kompis, kan vara skola på något sätt. Och att bakgrunden, drivkraften det är ju mobbing, utanförskap, kränkning, ensamhet eller upplevd ensamhet. Jag kan ha kompisar, men jag känner mig fortfarande ensam. Man brukar prata om att man samlar oförrätter. Att man för sex, åtta, tio månader sedan så hände det någonting som är en tagg som jag bär med mig. Och någonting får det här då att utlösas. Utmaningen är ju att förstå vad de läcker och när man läcker någonting. Och ibland så är det, kan det vara lite mer uppenbart att det finns någonting. Man skriver en skrivuppgift i skolan som sticker ut från allt annat den eleven någonsin har skrivit om och kanske har en uppfattning om... Skriver om ett ämne eller någonting som gör att läraren studsar lite grann när man läser. Ett exempel, det är en förälder som ringer till skolan om att hennes son har uppmanats att inte gå till skolan imorgon av en kompis. För imorgon blir det kaos på skolan. Vad betyder det i det hela? Är det ett

hot? Eller är det bara att det blir inget bra på skolan imorgon? Vad betyder det? Är det en skolattack som planeras eller vad är för någonting? Och sen ett annat alternativ, det är en elev som vid ett samtal med en lärare eller med mamma och pappa eller med någon annan säger att jag vill bli känd och ihågkommen och för att bli det så måste jag göra någonting hemskt. Det är samma sak där. Vad betyder? Är det ett läckage? Ja, någonting läcker jag utav så att säga. Men då kan det också just betyda att det är någonting man faktiskt tänker i huvudet, åtminstone mentalt förbereder sig på.

Elin: Så hur ska man som vuxen agera när man faktiskt blir orolig?

Marcus: Man ska lita på att även om det känns diffust och det kanske inte är någonting, så ska man lita på känslan och faktiskt gå vidare. Och sen ska man inte sitta själv; så att man tar in stöd. Det finns lokalt stöd, det finns nationellt stöd och att man får lite perspektiv på det i den där hanteringen. Och sen får man inte glömma bort när man uppmärksammar en elev att man måste prata med individen. Du behöver prata med eleven. Och när man tar de här samtalen, att man gör som man brukar göra och att man är trygg i sitt uppdrag. Att är jag lärare, då tar jag samtalet som lärare. Jag är inte domare, utan jag ska inte döma. Jag ska lyssna. Hur är det? Okej, vi blir lite oroliga för dig. Hur går det i skolan? Hur har du det hemma? Vi har några ärenden som är sådär precis mitt emellan. Det är klart och tydligt att det här skulle kunna gå käpprätt åt pipsvängen och det skulle kunna bli någonting farligt utav det. Och samtidigt så finns det lika många signaler säger att det här är en ung person som har behovet av någonting annat. Det kan vara någonting hemma, det kan vara någon diagnos eller någonting annat som stör ungdomen. Att man håller isär och inte gör ett monster direkt av individen. Att man håller isär och kan ha två tankar i huvudet samtidigt. Och då måste man ställa mycket frågor och hålla en dialog igång så att man landar i vad problemet eller vad det möjligtvis kan vara.

Elin: Även om våldet utövas i skolan är det inte bara skolan som behöver agera och samverka i frågan. Johanna Olseryd igen.

Johanna: Man ska ju inte tänka att grovt skolvåld bara är ett problem för skolan. Självklart är skolan liksom den centrala aktören här. Och det finns ju mycket man kan göra övergripande på skolnivå och även liksom gentemot de enskilda eleverna. Samtidigt och givet resultaten vi ser om att det finns en ansamling av liksom problem eller riskfaktorer runt de här barnen, så tyder det på att liksom skolan inte ensam kan lösa de här problemen heller. Och att socialtjänsten måste ha en del, barn- och ungdomspsykiatrin måste också svara upp mot de här behoven som de aktuella eleverna har.

Marcus: Och sen har vi en del som är samverkan då, som just det här, att få ihop skola, socialtjänst och polis. Och just som vi ser med skolattacksperspektiv eller oro för skolattacker, att det är otroligt viktigt att man samlas så fort som möjligt vid oron och har en avstämning och får en delad lägesbild. Vad är vi oroliga för? Vad är det som har hänt? Vem gör vad? Var är den här någonstans? Hur gör vi nu? Ska vi stänga av, inte stänga av? Pågår en förundersökning eller inte? Är ett brott begånget? Just att det finns en oro i det här som man behöver hantera och det gör man bäst tillsammans i både i att dela lite information. Här kommer sekretessen att sätta lite ramar och gränser, men det går oftast ganska bra att göra ganska mycket.

[musik]

Elin: Grovt våld i skolan och skolattacker är något som gör väldigt många rädda och otrygga. Men det finns saker man kan göra för att förebygga.

Johanna: I korthet kan man väl säga att det finns dels liksom skolbaserade program, alltså där man på skolnivå gör olika insatser där man utövar liksom hjälp till ökad självkontroll bland eleverna. Man tränar olika sociala färdigheter. Delvis att skolan är väldigt tydlig kring vilka förväntningar som finns på elevernas beteenden och så. Och att man är liksom principfast i användning av konsekvenser när man bryter mot de reglerna. Sedan finns det också åtgärder som man liksom kan rikta mot naturligtvis de elever som man uppfattar att det finns problem kring, men som till viss del också går ut på att öka förmågan till självkontroll och så vidare.

Marcus: Kritiskt tänkande och förmåga till att ifrågasätta. Här har vi ju exempel på ärenden som blir, där man inte kan hantera ifrågasättandet. Säger någon nej eller det får du inte, så är det en kränkning och sen drar det i gång någonting i det hela. Sedan är framgång och motivation i skolarbete. Och det här visar vikten av att få höra att man är bra. Sådär klassiskt egentligen som alla vill höra någon gång till och från. Trygga familjerelationer, vi pratar det sociala perspektivet också. Goda relationer med vuxna och vänner. Att ha ett vettigt liv runtomkring sig är väldigt skyddande. Och sen att få vara delaktig är också en del av det. Det här är exempel på risk- och skyddsfaktorer man kan titta på i det där.

Johanna: Sedan finns det en del andra studier som visar på att elev och lärare-relationer, har man bra sådana i skolan så är det en fördel. Det finns indikationer på att skolans fysiska miljö, man kan göra ändringar i den för att öka liksom trivsel och att det får effekt på även våldsnivåer och hotnivåer. Och sen har vi också i en annan studie från Brå tittat lite grann på det här med lärartäthet och att det finns ett samband mellan att om den ökar så medför det en reducerad risk. Men där vet jag att det finns ytterligare studier som har tittat lite på också vikten av att det är liksom rätt typ av kompetenser som man stärker skolorna med. Brå har tittat på

den här frågan för femton år sedan och då förekom inte den typen av polisanmälningar alls. Så det säger ju också någonting om graden av uppmärksamhet och liksom medvetenhet kring risken och oron kanske för skolattacker. Att vi nu har ett antal anmälningar där det är så att man har hittat en dödslista eller någon har skrivit på internet att de ska begå ett skoldåd och att man då gör allvar av att polisanmäla de situationerna. Sedan är det alltid svårt att sia om huruvida de hade liksom skridit till verket med de här sakerna eller inte. Och ofta heter det ju att man bara skojade. Men det kan ju vara ett bra tecken på att skolorna faktiskt är vaksamma kring det här.

[Musik]

Elin: Center mot våldsbejakande extremism jobbar ständigt med att möta och stödja personer som har kontakt med människor på väg in i radikalisering. Stödtelefonen är ett viktigt redskap för att kunna göra det enkelt att be om stöd i en svår situation.

Marcus: Ja, och jag vill slå ett slag för vår stödtelefon som finns till yrkesverksamma och att man ska känna att det är låga trösklar. Det finns inga dumma frågor och att man inte tvekar att höra av sig. Det är 0852744290.

Elin: Du har hört en podd från Brottsförebyggande rådet och Center mot våldsbejakande extremism. De som har medverkat heter Johanna Olseryd, Marcus Hjelm och jag heter Elin Boman. Nyhetsklippen kommer från Sveriges Radio. Du hittar alla poddavsnitt på bra.se/podd. Följ oss gärna i din poddspelare så att du inte missar nästa avsnitt.

[Musik]